

İRAN MENŞE ÜLKE BİLGİ NOTU

KA
OS
GL

epçinsellerin kurtuluşu
heteroseksüelleri de
özgürleştircektir

**İran İslam Cumhuriyeti'nde Lezbiyen, Gey,
Biseksüel, Trans, İnterseks ve +'ların
Durumu: Menşe Ülke Bilgi Notu**

İRAN

MENŞE ÜLKE BİLGİ NOTU

YAYINA HAZIRLAYAN

Sengül Kılınç

REDAKSİYON

Defne Işık

Koray Arkadaş

TASARIM

Sengül Kılınç

YAYIMLAYAN

Kaos GL Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği

Mülteci Hakları Programı

Ocak 2025

KAOS GL DERNEĞİ

PK 12 Tunus PTT Kavaklıdere Çankaya - Ankara

Telefon: +90 312 230 0358 Faks: +90 312 230 6277

E-posta: bilgi@kaosglderneği.org

www.kaosgl.org, www.kaosglderneği.org

Bu eser parayla satılamaz. İnsan haklarının desteklenmesi amacıyla yapılan ve ticari olmayan etkinliklerde serbestçe kullanılabilir.

İÇİNDEKİLER

- 01** LGBTİ+lara Yönelik Yasal Düzenlemeler
- 02** Livat (Sodomi)
- 03** Tafkhiz
- 04** Musaheqeh
- 04** Diğer Eylemler
- 05** Efsad-e fel-arz
- 06** Sodomi Yasalarının Çocuklara Uygulanması
- 06** İdam Cezasının Uygulanması
- 07** Adil Yargılanma Hakkının İhlali
- 07** LGBTİ+lara Yönelik Nefret Söylemleri
- 09** Sosyal Yaşamda Toplumsal Cinsiyet İfadesinin Cezalandırılması
- 11** LGBTİ+ları Hedefleyen İstemsiz veya Zorlayıcı Tıbbi veya Psikolojik Uygulamalar
- 14** Cinsiyet Uyum Ameliyatlarına Zorlanma
- 15** LGBTİ+lara Yönelik Aile İçi Şiddet
- 17** LGBTİ+ Materyallerinin Yasaklanması ve Siber Takipler
- 18** Eğitim Hakkının Engellenmesi
- 18** Çalışma Yaşamında Ayrımcılık
- 19** Kaynakça

Görsel Tercüme: Onur (Farsça)

1. LGBTİ+lara Yönelik Yasal Düzenlemeler

İran resmi adıyla İran İslam Cumhuriyeti, velayet-i fakih olarak adlandırılan ve Şii İslam şeriat inancına göre yönetilmektedir ve Rehber (yüce lider) olarak nitelenen Şii din adamı devlet kurumlarının başı olarak kabul edilmektedir. Dini lider yargı, medya ve diğer devlet kurumlarının üzerinde anayasal yetkiye sahiptir. [1]

2013 tarihli en güncel İran İslami Ceza Kanunu rızaya dayalı ve rızaya dayalı olmayan eşcinsel cinsel edimler arasında herhangi bir ayırım gözetmemekte ve karşılıklı rızaya dayalı eşcinsel cinsel edimleri de kırbaç veya idam cezası ile cezalandırılmaktadır. Diğer bir ifade ile tüm eşcinsel edimler suç olarak nitelendirilmektedir.

İran İslam Ceza Kanunu'nda doğrudan lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks ve '+' (LGBTİ+) [2] kimliğini ilgilendiren suçlar hadd veya ta'zir suçları arasındadır. Kanununun 15. maddesine göre hadd, türü, miktarı ve infaz şartları şeriat kanunlarında belirtilen cezadır. Hadd suçları kanıt gereklilikleri ve tekrarlayan suçlara yönelik olmalarıyla ta'zir suçlarından ayrılmaktadır. Ayrıca hadd suçları için kanunda yazan cezalar hakim tarafından hafifletilememektedir. Eşcinsel cinsel ilişkileri tarifleyen livat, tafkhiz ve musaheqeh hadd suçları arasındadır. Öpme, şehvetle dokunma gibi eylemler ise ta'zir suçları arasında kabul edilmektedir.

[1] US Department of State. "2022 Country Report on Human Rights Practices: Iran." European Country of Origin Information Network, Mart 20, 2023. <https://www.ecoi.net/en/document/2089063.html> (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2023)

[2] "Lezbiyen", "Gey", "Biseksüel", "Trans", "İnterseks", "+" kavramlarının açıklamaları için bakınız: Kaos GL Derneği, Sıkça Sorulan Sorular Broşürü, Mayıs 2022. <https://kaosglderneji.org/images/library/sss-2022-web.pdf> (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2021)

1.2. Livat (Sodomi)

Livat (sodomi olarak da kullanılmaktadır) atanmış cinsiyeti [3] erkek olan bir kişinin cinsel organının (penis) sünnnet noktasına kadar bir başka erkeğin anüsüne girmesi olarak tanımlanmaktadır (Madde 233). [4] Livat eyleminde penisini sokan taraf “penetre eden/aktif” taraf olarak kabul edilmektedir. Davranışın iki taraf için de rızaya dayalı olduğu durumlarda, eşcinsel anal ilişkinin “penetre edilen/pasif” tarafı ölüm cezasına çarptırılmakta aktif taraf ise 100 kırbaç cezası almaktadır. [5] Rızaya dayalı cinsel ilişkilerde “aktif” partnerin evli olduğu; aktif partnerin Müslüman olmadığı fakat “pasif” partnerin Müslüman olduğu durumlarda ise aktif partner de idam cezasına çarptırılmaktadır (Madde 234-1). İlişki rıza dışı (lavat be onf) sayılırsa, “aktif” partner idam cezası almakta, “pasif” partner ise cezadan muaf tutulmaktadır (Madde 234). Ceza kanununda zora başvurup başvurumama aşağıda detaylandırılacak olan Tafkhiz ve Musaheqeh suçlarından farklı olarak yalnızca Livat suçu için göz önünde bulundurulmaktadır.

İran Ceza Kanunu, tecavüz suçunu kendi başına bir suç olarak tanımlamamakta, zina ve sodomi suçlarının bir “biçimi” olarak ele almaktadır. Bu yasal çerçeve ise iki önemli sorun ortaya çıkarmaktadır: İlk olarak rızaya dayalı bir cinsel ilişki kolluk kuvvetleri tarafından keşfedilirse “pasif” taraf idam cezası almaktan kaçınmak için rızaya dayalı cinsel ilişkiyi tecavüz olarak bildirebilmekte ve bu durum “aktif” taraf için ölüm cezası ile sonuçlanacak bir zemin oluşturmaktadır. [6] Bu bağlamda açılan davalarda işlendiği belirtilen tecavüz eylemlerinin gerçekte büyük oranda rızaya dayalı ilişkiler olduğuna dair avukat tanıklıkları söz konusudur. [7]

[3] Atanmış cinsiyet, doğumda ya da daha öncesinde dış genital özelliklere atanan bazı özellikler ve bunlar üzerinden inşa edilen varsayımlardan yola çıkılarak kişilere atanmış cinsiyettir. Çoğunlukla ikili bir kız ve oğlan / kadın ve erkek ile sınırlıdır. Sıklıkla biyolojik cinsiyet ya da bedensel cinsiyet ifadeleri kullanılsa da, kişinin kendi iradesi dışında tıp ve toplumsal ön kabuller tarafından atandığı ve kişilerin kendilerini tanımladıkları toplumsal cinsiyetle örtüşmeyebileceği için atanmış cinsiyet kavramını kullanmak daha doğrudur. Bakınız: Kaos GL Derneği, Sıkça Sorulan Sorular Broşürü.

[4] Iran Human Rights Documentation Center (IHRDC). “English Translation of Books I & II of the New Islamic Penal Code.” Iran Human Rights Documentation Center, Mart 17, 2019. <https://iranhrdc.org/english-translation-of-books-i-ii-of-the-new-islamic-penal-code/#1> (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2023)

[5] Ibid.

[6] 6Rang, Iranian Lesbian and Transgender Network. ‘It’s a great honor to violate homosexuals’ rights: Official hate speech against LGBT people in Iran, s., 12. Kaynak: <https://6rang.org/english/wp-content/uploads/2021/04/Official-Hate-Speech-against-LGBT-People-in-Iran.pdf> (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2023)

[7] Iran Human Rights Documentation Center, Denied Identity: Human Rights Abuses Against Iran’s LGBT Community, s.,22. Kaynak: https://iranhrdc.org/wp-content/uploads/reports_en/Denied-Identity.pdf (Erişim tarihi: 14 Haziran 2023.)

Tecavüz ve rızaya dayalı ilişkiler arasında ayırım gözetmeyen yasal çerçevenin açığa çıkardığı ikinci sorun ise şudur: gerçek bir “erkek erkeğe” tecavüz vakasında, tecavüzden hayatta kalan kişi yasal olarak dezavantajlıdır çünkü şikayette bulunmanın önemli bir riski vardır. Tecavüz ettiği iddia edilen kişi, cinsel eylemin rızaya dayalı olduğuna yetkilileri inandırmayı başarır, tecavüzden hayatta kalan kişi “pasif” taraf kabul edileceğinden sodomi suçundan idam edilebilecektir. Bununla birlikte, cinsel eylemin rızaya dayalı olduğunu başarılı bir şekilde savunan ve tecavüzcü olduğu iddia edilen kişi, yalnızca evli olması; Müslüman olmaması ve hayatta kalanın Müslüman olması durumunda idam cezası alacaktır. Evli değilse ve Müslümanlıkla ilgili koşulları taşımiyorsa idam cezasına değil, yüz kırbaç cezasına çarptırılmaktadır. Bu bağlamda İran İslami Ceza Kanunu, tecavüzden hayatta kalanların konuşması için büyük bir caydırıcı zemin yaratmaktadır. [8]

1.3. Tafkhiz

Tafkhiz bir (atanmış cinsiyet) erkeğin bir başka erkeğin uyluk veya kalçalarının arasına penisini sokması olarak kabul edilmektedir (Madde 235). Sünnet noktasına ulaşmayan penetrasyonlar genel olarak tafkhiz olarak kabul edilmektedir (Madde 235). Tafkhiz eylemlerinin cezası aktif-pasif taraf ayrımı yapılmaksızın, kişilerin evli olup olmamaları veya zora başvurup başvurulmadığı fark etmeksizin 100'er kırbaç cezasıdır (Madde 236).

[8] Iran Human Rights Documentation Center, Denied Identity: Human Rights Abuses Against Iran's LGBT Community, s.,22.

Tafkhiz suçunun dördüncü kez işlenmesi halinde taraflar idam cezasına çarptırılmaktadır. [9] Tafkhiz'de pasif tarafın Müslüman olması ve aktif tarafın Müslüman olmaması durumunda aktif taraf ölümle cezalandırılmaktadır. (Madde 236).

1.4. Musaheqeh

Musaheqeh bir kadının (atanmış cinsiyet) cinsel organını bir başka kadının cinsel organının üzerine koyması olarak tanımlanmaktadır (Madde 238) ve hadd suçları kapsamında 100 kırbaç cezası ile cezalandırılacağı belirtilmektedir (Madde 239). Livat'ın aksine musaheqeh eyleminin cezasında eylemin tarafları açısından aktif ve pasif ayrımı; Müslüman olup olmama; evli olup olmama veya bir tarafın zora başvurup başvurmadığı dikkate alınmamaktadır. Tafkhiz için olduğu gibi musaheqeh suçunun dördüncü kez işlenmesi halinde taraflar idam cezasına çarptırılmaktadır.[10]

1.5. Diğer Eylemler

Öpme, şehvetle dokunma gibi livat, tafkhiz ve musaheqeh dışındaki eşcinsel eylemler ise ta'zir suçları kapsamındadır ve cezası ise 6. derece ta'zir suçu olarak 31 kırbaçla 74 kırbaç arasında değişmektedir. Burada kadın ve erkeğe uygulanacak ceza arasında bir ayrım gözetilmemiştir (Madde 237). Ancak şeriat hükümlerine göre hadd cezası gerektiren koşulların oluşması halinde bu madde uygulanmamaktadır. Bu maddedeki eylemlerin ta'zir cezası olarak kabul edilmesi halinde mahkemenin a) suçlanan kişinin zihinsel ve psikolojik durumunu, b) suçun işlenme yönteminin, ihlalinin boyutunun ve zararlı sonuçlarını c) suçlanan kişinin suçlandıktan sonraki davranışlarını ve d) suçlanan kişinin kişisel, ailevi ve sosyal geçmişi ve ta'zir cezasının kendisi üzerindeki etkisini dikkate alması gerekmektedir (Madde 18).

[9] Rang, Iranian Lesbian and Transgender Network. 'It's a great honor to violate homosexuals' rights: Official hate speech against LGBT people in Iran, s., 12.

[10] Ibid, s., 12.

1.6. Efsad-e-fel-arz

İran ceza yasalarında LGBTİ+lara karşı kullanılacak bir diğer ceza maddesi efsad-e-fel-arz olarak geçen “yeryüzünde yozlaşma” başlıklı maddedir (Madde 286). Yozlaşmayı yayan kişilerin yozlaşmış (mofsed-e-fel-arz) kabul edileceği vurgulanmakta ve bu kişiler ölüm cezasına çarptırılmaktadır. Maddede cinsel yönelim, cinsiyet kimliği/ifadesi, cinsiyet karakteristiğine [11] dair doğrudan herhangi bir referans geçmese de Human Rights Watch efsad-e-fel-arz'ın 2013 yılında kamu düzeni ve devlet güvenliğini tehdit ettiği veya ahlaki yozlaşmayı yaydığı kabul edilen şiddet içermeyen eylemleri içerek şekilde genişletildiğini belirtmektedir. [12]

[11] “Cinsel yönelim”, “cinsiyet kimliği/ifadesi”, “cinsiyet karakteristiği” kavramlarının açıklaması için bakınız: Kaos GL Derneği, Sıkça Sorulan Sorular Broşürü, Mayıs 2022. Kaynak: <https://kaosglderneği.org/images/library/sss-2022-web.pdf> (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2023)

[12] ILGA World, State-Sponsored Homophobia: Global Legislation Overview Update, 2020, s., 48. Kaynak: https://ilga.org/downloads/ILGA_World_State_Sponsored_Homophobia_report_global_legislation_overview_update_December_2020.pdf (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2023)

Görsel Tercüme: LGBTİ+ Çocuklar Vardır (Farsça)

2. Sodomi Yasalarının Çocuklara Uygulanması

İran'da rızaya dayalı eşcinsel edimleri cezalandıran yasalar (idam cezası da dahil olmak üzere) 18 yaşın altındaki kişilere de uygulanmaktadır. Zira İran İslam Kanunları'nda ay takvimine göre kız çocukları 9, erkek çocukları ise 15 yaşında hukuken ergin kabul edilmektedir (Madde 147). İran İslam Cumhuriyeti, Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf olsa da İslam kanunlarıyla ters düşen konularda sözleşme maddelerine uymama konusunda sözleşmeye çekince koymuştur.[13]

3. İdam Cezasının Uygulanması

İdam cezası ile sonuçlanan vakalarda LGBTİ+ların tecavüz, ensest ve insan ticareti gibi daha ağır ve kamuoyunu yanıltıcı suçlarla suçlandıkları insan hakları örgütlerinin raporlarına yansımaktadır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin açıklamasına göre 2022 yılında LGBTİ+ hakları savunucuları Zahra Sedighi-Hamadani ve Elham Choubdar gözaltına alınmış ve "yozlaşma" ve "insan ticareti" suçlamaları ile idam cezasına çarptırılmışlardır.[14] Bu noktada idam cezasının rızaya dayalı eşcinsel ilişkiler için verildiğini gizlemek açısından yozlaşma (efsad-e-fel-arz) cezası üzerinden idam cezası verilebilmektedir.[15]

[13] Iran Human Rights Documentation Center, Denied Identity: Human Rights Abuses Against Iran's LGBT Community, s.,15.

[14] OHCHR, Iran: UN Experts demand stay of execution for two women including LGBTI activist, 28 Eylül 2022. Kaynak: <https://www.ecoi.net/en/document/2079096.html> (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2023)

[15] 2019 yılında Kürt şarkıcı özel mesajlaşmalarındaki ve sosyal medya paylaşımlarındaki eşcinsel içerik nedeniyle (Efsad-e-fel-arz) cezası ile yargılanmış ve 6 Aralık 2019'da idam edilmiştir. Benzer şekilde 2018 yılında iki erkeğin kendi aralarında düzenlediği evlilik törenine dair bir videonun üçüncü kişiler tarafından sosyal medyaya sızdırılması üzerine kişiler (Efsad-e-fel-arz) cezası üzerinden idam cezasına çarptırılmıştır.Bkz: ILGA World, State-Sponsored Homophobia: Global Legislation Overview Update, 2020, s., 48.

İran'ın tarafı olduğu Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 6. maddesi idam cezasının ancak "çok ciddi suçlar" için uygulanacağını belirtmektedir.[16] Uluslararası normlara göre iki yetişkin arasında rızaya dayalı cinsel eylemler suç değildir. Buna karşın idam cezası rızaya dayalı eşcinsel ilişkileri nedeniyle ceza, çocuk ve yetişkinlere istisnai olmayacak düzeyde uygulanmaya devam edilmektedir.[17]

4. Adil Yargılanma Hakkının İhlali

Medenî ve Siyasî Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'nin 7. Maddesi "kimsenin işkence veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamayacağını"[18] belirtmektedir. Buna karşın İran'da Sodomi ile suçlanan kişiler sıklıkla yargısız infaz ile karşılaşmakta, işkence altında gerçek dışı beyana zorlanmakta ve kanıta dayalı standartlar her zaman işletilmemektedir. Sodomi suçlaması ile gözaltına alınan kişiler işkence ve onur kırıcı muamele olarak nitelendirilebilecek anal muayenelere maruz bırakılmaktadır. [19]

5. LGBTİ+lara Yönelik Nefret Söylemleri

İran'da yüksek düzeyli devlet görevlileri LGBTİ+ları sık sık "insan dışı" ve "hastalıklı"[20] olarak niteleyen ifadeler kullanarak hedef göstermektedir. Yetkililer tarafından eşcinselliği "hayvani davranışla" eş tutan açıklamalar yapılmakta ve eşcinseller için oldukça aşağılayıcı bir ifade olan "hamjensbaz"[21] ifadesi kullanılmaktadır.

[16] International Covenant on Civil and Political Rights, Kabul tarihi: 16 Aralık 1966. Kaynak: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights> (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2023)

[17] Iran Human Rights Documentation Center, Denied Identity: Human Rights Abuses Against Iran's LGBT Community, s.,15-22

[18] International Covenant on Civil and Political Rights, Kabul tarihi: 16 Aralık 1966.

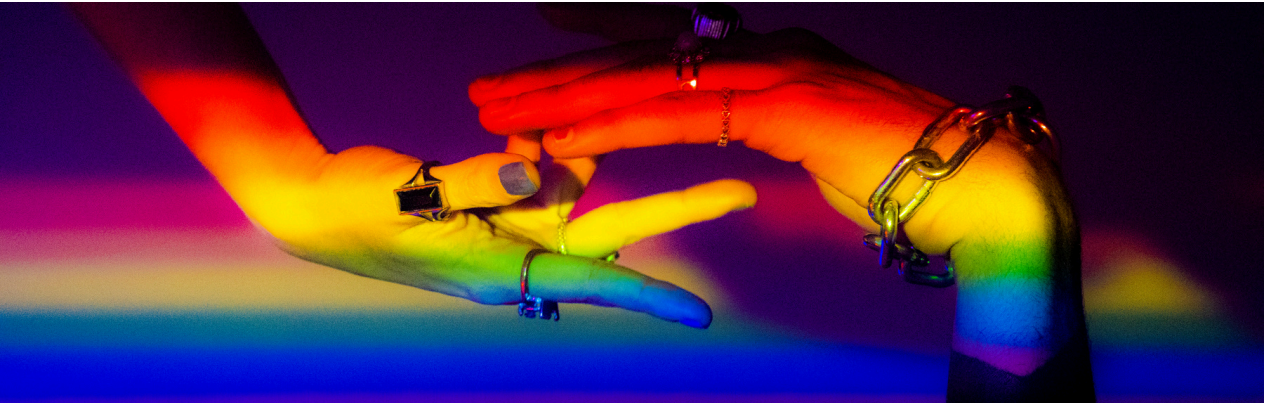
[19] USDOS-US Department of State, 2022 Country Report on Human Rights Practices in Iran. Kaynak: <https://www.ecoi.net/en/document/2089063.html> (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2023)

[20] Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, "Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran, Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Islamic Republic of Iran, Javaid Rehman", s, 10. Kaynak: https://www.ecoi.net/en/file/local/2045194/A_HRC_46_50_E.pdf (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2023)

[21] "İbne" olarak tercüme edilebilir.

2022 yılında Mahsa Amini'nin gözaltında gördüğü kötü muamele nedeniyle yaşamını yitirmesinden sonra başlayan protesto gösterileri, devlet yetkililerince İran'da "eşcinselliği yayma"ya yönelik "Batı destekli" eylemler bütünü olarak yorumlanmıştır.

Protesto gösterilerininin devam ettiği süreçte LGBTİ+ların varlığı İslam'a ve topluma yönelik bir tehdit olarak ön plana çıkarılmış ve devlet başkanı, ruhani lider gibi devletin en üst kademelerindeki devlet görevlileri LGBTİ+ları "Avrupa ülkeleri tarafından korunan ve teşvik edilen gruplar" olarak niteleyerek, düşmanlaştırmıştır. Gösteriler sırasında LGBTİ+ komünitesine yönelik nefretin ifadesi olarak İran Devrim Muhafızları Ordusu'na bağlı paramiliter Besic (Basij) Direniş Güçleri[22] tarafından gökkuşağı bayrakları yakılmıştır. Gösteriler sırasında cinsiyet ifadesi toplumsal cinsiyet normlarının dışında kabul edilen kişilere yönelik kolluk ve Besic güçlerinden LGBTİ+ topluluğunu yıldırma amaçlayan tacizler artmıştır.[23] Toplum tarafından marjinalize edilmiş olan LGBTİ+ların, en üst kademelerdeki devlet yetkililerince artan şekilde hedef gösterilmesinin özel ve kamusal alanda LGBTİ+lara yönelik şiddetin artmasına yol açacağından endişe edilmektedir.[24]İran'da nefret saikiyle işlenmiş suçların kovuşturulmasına yönelik nefret suçu yasaları ve diğer ceza adaleti mekanizmaları mevcut değildir.[25]

[22] BBC News, "Profile: Iran's Revolutionary Guards", 3 Ocak 2020. Kaynak:

<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-47852262> (Erişim Tarihi: 6 Haziran 2020)

[23] 6Rang, Silencing protests: Official hate speech against LGBT people as a tool of suppression, 2023, s., 8-9.

Kaynak: <https://6rang.org/english/wp-content/uploads/2023/03/30.03.23-Hatespeech-EN-SBFV.pdf>

[24] Ibid, s., 8-9.

[25] USDOS-US Department of State, 2022 Country Report on Human Rights Practices in Iran.

6. Sosyal Yaşamda Toplumsal Cinsiyet İfadelerinin Cezalandırılması

09

İran İslam Devleti, kamusal yaşamın her alanında katı bir ikili cinsiyet ayrımı gözetmektedir ve her seviyeden öğrenim kurumu da dahil olmak üzere tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve diğer kamusal alanlarda bu ayrıma uygun katı kıyafet kuralları uygulamaktadır.[26] İran İslami Ceza Yasaları, toplumca kabul gören “kadınlık” ve “erkeklik” normlarının dışındaki cinsiyet ifadelerinin sunulmasını cezalandırmaktadır. İran İslami Ceza Kanunu’nun 638. maddesine göre kamusal alanlarda dinen “haram” olan eylemlerde bulunanlar hapis ve kırbaç cezası ile cezalandırılmaktadır. Bu maddeye göre aynı zamanda kamusal alanlarda başörtüsü (hijab) takmayan dokuz yaşın üzerindeki kadınların ve kız çocuklarının da hapis ve para cezası ile cezalandırılması gerekmektedir.[27] Bu cezalar özellikle cinsiyet ifadesi hakim kadınlık normlarından farklı olan lezbiyen, biseksüel, queer, + kadınları ve resmi kayıtlarda cinsiyet hanesinde “kadın” yazan trans erkekleri doğrudan hedef almaktadır.

[26] Amnesty International Public Statement, “Iran: Murder Of 20-Year-Old Gay Man Highlights Urgent Need To Protect LGBTI Rights”, 17 Mayıs 2021, s., 4. Kaynak: <https://www.amnesty.org/en/documents/mde13/4129/2021/en/> (Erişim Tarihi: 5 Haziran 2023)

[27] İran İnsan Hakları Dokümantasyon Merkezi (Iran Human Rights Documentation Center), IHRDC.

“Kadınlık” ve “erkeklik” normlarının dışındaki cinsiyet ifadeleri nedeniyle ya da katı İslami kıyafet kurallarını ihlal ettikleri gerekçesiyle LGBTİ+lar sıklıkla tacize, ayrımcılığa, keyfi tutuklamalara ve gözaltında işkenceye ve kötü muameleye maruz bırakılmaktadır. [28] Zira kimlikte yazan cinsiyetin “zıddı” kabul edilen cinsiyete ait olduğu düşünülen kıyafetleri ve aksesuarları kullanan herkes gözaltı, tutuklama, taciz, işkence ve kötü muamele riski altındadır. Söz konusu yasal çerçeve polise, Besic (Basij) Direniş Güçleri’ne ve diğer kamu görevlilerine rutin bir şekilde cinsiyet ifadesi “dinen uygunsuz bulunan” kişileri taciz etme, korkutma, keyfi bir şekilde alıkoyma ve bu kişilere saldırması için zemin sağlamaktadır.[29]

[28] 6Rang, Silencing protests: Official hate speech against LGBT people as a tool of suppression, 2023, s., 11.

[29] 6Rang, It's a great honor to violate homosexuals' rights, Official hate speech against LGBT people in Iran, s., 13.

Haram olmayan cinsiyet ifadelerinin kadınlık ve erkeklikle sınırlandırılarak katı bir şekilde tanımlanmış olması bu ikiliğin dışındaki non-binary[30] ve gender non-conforming[31] kişileri gündelik yaşamda her an cezalandırılma riski altında tutmaktadır.

7. LGBTİ+ları Hedefleyen İstemsiz veya Zorlayıcı Tıbbi veya Psikolojik Uygulamalar

İran'da LGBTİ+ları "sapkın" olarak tanımlayan söylemlerin yanı sıra LGBTİ+ oluşu "düzeltilmesi" ve "tedavi edilmesi gereken bir rahatsızlık" olarak niteleyen söylemler de İranlı yetkililer tarafından sıkça dile getirilmektedir.[32] İran'da tıp müfredatında cinsel çeşitliliğin varlığını kabul eden herhangi bir materyale otoritelerce izin verilmemekte; bunun yerine bilimsel dayanaktan yoksun ve eşcinselliği tedavi ettiğini öne süren araştırma ve kaynakların kullanımı teşvik edilmektedir.[33] Bu söylemlerin bir yansıması olarak İran'da sağlık hizmeti sağlayan profesyonellerce lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve + kimlikli kişilere, resmi kayıtlardaki cinsiyetleriyle aynı cinsiyetten kişilere duydukları çekim ve/veya ikili cinsiyet normlarına uygun kabul edilmeyen cinsiyet ifadeleri nedeniyle "cinsiyet kimliği bozukluğu" teşhisi verilmektedir. Bu teşhisi almış LGBTİ+lar aldıkları teşhis sonucunda sözde "düzeltici terapilere"[34] ve/veya "cinsiyet uyum ameliyatlarına" yönlendirilmekte ya da bu uygulamalara zorlanmaktadırlar.

[30] bu kavram ikilik dışı, iki şeyden oluşmayan anlamına gelmektedir. Cinsiyet kimliği bağlamında ise; en genel anlamıyla kendisini geleneksel kadın ve erkek kategorilerinin içinde tanımlamayan insanların cinsiyet kimliğini tarif eder. Bakınız: Kaos GL Derneği, Sıkça Sorulan Sorular Broşürü, Mayıs 2022, s., 11. <https://kaosgldernegi.org/images/library/sss-2022-web.pdf> (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2021)

[31] Geniş anlamıyla "gender non-conforming," cinsiyet ifadesi geleneksel cinsiyet normlarına uyum göstermeyen insanları tanımlar. Tıpkı "non-binary" gibi, "gender non-conforming" de çoğunlukla bir şemsiye terim olarak kullanılmakla birlikte, kimileri bu sözcüğü kendisini cis olarak tanımlayan, ancak giyim tarzı ya da başka çeşitli davranışlar yoluyla cinsiyet kalıplarına başkaldıran insanları anlatmak için kullanmaktadır bakınız: Kaos GL Derneği, Sıkça Sorulan Sorular Broşürü, Mayıs 2022, s.,11-12. <https://kaosgldernegi.org/images/library/sss-2022-web.pdf> (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2021)

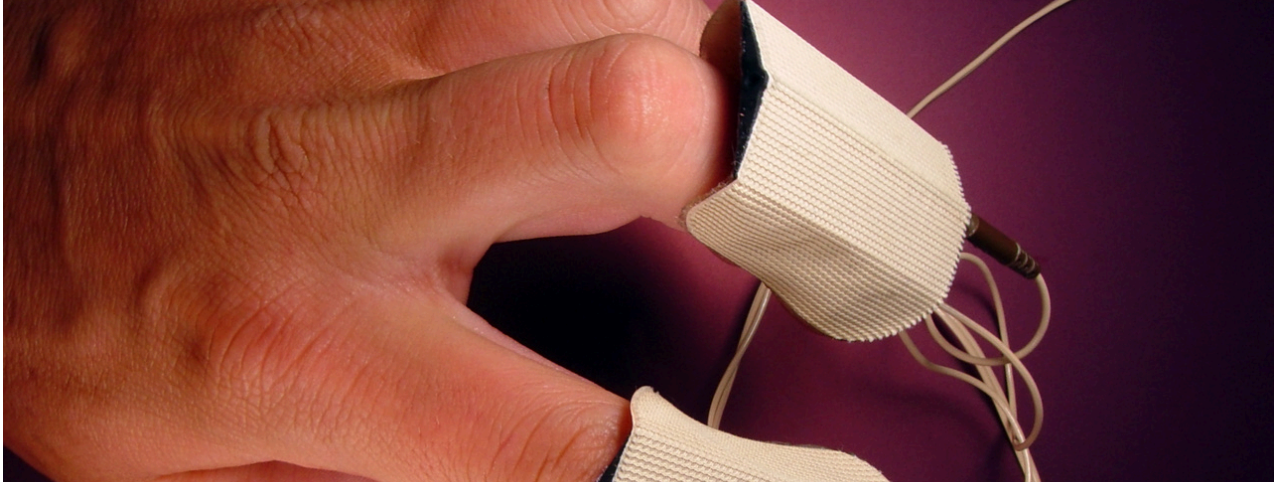
[32] 6Rang, Iranian Lesbian and Transgender Network, It's a great honor to violate homosexuals' rights, Official hate speech against LGBT people in Iran, s., 18.

[33] Ibid, s., 18.

[34] Kaos GL, "Onarım Terapileri: Sağlık Örgütleri Ne Diyor?", 19 Şubat 2020. <https://kaosgl.org/haber/onarim-terapisi-saglik-orgutleri-ne-diyor> (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2023)

Dünya Psikiyatri Birliği de dahil olmak üzere saygın uluslararası bilimsel kuruluşlarca bilimsel dayanaktan yoksun ve zararlı[35] olduğu kabul edilen “düzeltici terapileri” uygulayan özel ve yarı-resmi merkezler İran’da son derece yaygındır. “Düzeltici terapi” uyguladığını ifade eden Anonim Seks Bağımlıları Derneği’nin 18 şehirde merkezi vardır ve İranlı Lezbiyen ve Trans Ağı 6Rang bu merkezlerin son yıllarda artışa geçtiğini vurgulamaktadır.[36] Bu merkezler LGBTİ+ olmayı “hastalık”, “bağımlılık”, “psikolojik ve bilişsel gelişim eksikliği” olarak gören bir bakış açısıyla faaliyet göstermekte[37] ve LGBTİ+lar cinsel yönelim cinsiyet, kimliği/ifadeleri ve özelliklerinden “arındırılmaya” çalışılmaktadır. Bu merkezlerde LGBTİ+ların ellerine ve genital bölgelerine elektrik şoku verildiği, “karşı cinsiyetten” kişilerin fotoğrafları karşısında mastürbasyon yapmaya zorlandıkları, LGBTİ+lara ağır psikoaktif ilaçlar uygulandığı raporlanmaktadır.[38]

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 12. maddesi taraf devletlere “herkesin, ulaşılabilir en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardına sahip olma hakkını” tanınmasını koşullandırmaktadır.[39]

[35] World Psychiatry Association, WPA Position Statement on Gender Identity and Same-Sex Orientation, Attraction, and Behaviors <https://psikiyatri.org.tr/userfiles/file/WPA15.pdf> (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2023)

[36] 6Rang, “Reparative Therapies on Gays and Lesbians through Cruel, Inhumane and Humiliating Treatments Has Increased in Iran”.

[37] “Düzeltici terapi” uyguladığını ifade eden Anonim Seks Bağımlıları Derneği’nin 18 şehirde merkezi vardır. Kaynak: USDOS-US Department of State, 2022 Country Report on Human Rights Practices in Iran. Kaynak: <https://www.ecoi.net/en/document/2089063.html>

[38] USDOS-US Department of State, 2022 Country Report on Human Rights Practices in Iran. Kaynak: <https://www.ecoi.net/en/document/2089063.html>

[39] International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Kabul tarihi: 16 Aralık 1966. Kaynak: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>

Sözleşmenin uygulanmasını yöneten BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, “cinsel ve üreme özgürlüğü de dahil olmak üzere kişinin sağlığını ve vücudunu kontrol etme hakkını ve işkenceden, rıza dışı tıbbi tedavi, müdahaleden ve deneyden muaf olma hakkı tanımaktadır.[40] Ayrıca İran, Cinsel Yönelim ve Cinsel Kimlik Konusunda İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına İlişkin Yogyakarta İlkelerini de ihlal etmektedir. Bu ilkeler bağlayıcı değildir, ancak kabul edilen uluslararası hukuku ve standartlarını yeniden ifade etmektedir. Yogyakarta ilkeleri madde 18 şöyle der:

Hiç kimse, cinsel yönelime veya cinsiyet kimliğine dayalı olarak herhangi bir tür tıbbi veya psikolojik tedavi görmeye, prosedüre, teste zorlanamaz ya da tıbbi bir merkeze kapatılamaz. Aksine ilişkin herhangi bir sınıflandırma olsa bile kişinin cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliği, olduğu şekildedir, tıbbi bir durum değildir ve tedavi edilecek, iyileştirilecek veya bastırılacak bir durum teşkil etmez.[41]

LGBTİ+ çocuklara da uygulanan ve işkenceye, insanlık dışı ve kötü muameleye varan bu uygulamalar ülkenin tarafı olduğu sözleşmelerin ve uluslararası hukuk standartlarının ihlali niteliğindedir.

[40] Iran Human Rights Documentation Center, “Denied Identity: Human Rights Abuses Against Iran’s LGBT Community”, s.,12-13. Kaynak: https://iranhrdc.org/wp-content/uploads/reports_en/Denied-Identity.pdf (Erişim tarihi: 14 Haziran 2023)

[41] Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğiyle İlişkili Olarak Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına Dair Yogyakarta İlkeleri, Kabul Tarihi: 9 Kasım 2006. Kaynak: <https://kaosgliderneji.org/images/library/2014yogyakarta-ilkeleri.pdf>

8. Cinsiyet Uyum Ameliyatlarına Zorlanma

İran’da devlet yetkililerince LGBTİ+ları “yanlış bedende ve cinsiyette” doğmuş kişiler olarak tarifleyen açıklamalar yapılmaktadır. Bu açıklamalarla paralel bir biçimde sağlık otoriteleri tarafından LGBTİ+lar cinsiyet uyum ameliyatlarına zorlanabilmekte ve kimlikleri nedeniyle ceza almaktan endişe eden LGBTİ+lar ameliyat olmayı kabul edebilmektedir.[42] Zira yukarıda işaret edildiği gibi İran’da bu konuda herhangi bir ceza almamak için sunulan cinsiyet ifadesinin özdeşleştirildiği cinsiyet ile kimlikte yazan cinsiyetin aynı olması gerekmektedir.

İran’da cinsiyet uyum ameliyatlarını yasaklayan herhangi bir yasal hüküm yoktur ve bu ameliyatlar kamu sağlık sigortası kapsamındadır.

[42] USDOS-US Department of State, 2022 Country Report on Human Rights Practices in Iran.

1986 yılında İran İslam Cumhuriyeti'nin dini lideri Ayetullah Humeyni'nin trans kadın Maryam Molkara'nın cinsiyet uyum ameliyatı olmasına izin veren fetvası sonrasında cinsiyet uyum ameliyatları devlet izni ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır.[43] Buna karşın devletin “trans ve eşcinsel kimlikler arasında ikincinin aleyhine bir hiyerarşi kurma” ve “eşcinselliği toplumdan silme” politikasının bir parçası olarak cinsiyet uyum ameliyatlarının sağlık profesyonellerince trans olmayan ve trans olsa da ameliyat olmak istemeyen kişilere yoğun şekilde önerildiği ve kişilerin “trans kimliğine sahip olduklarında daha rahat bir yaşama sahip olacakları” yönünde ikna çalışmalarına maruz bırakıldıkları anlaşılmaktadır.[44]

İran Devleti'nin kadınlık ve erkeklikle özdeşleştirilen cinsiyet ifadelerinin çerçevesini katı şekilde sınırlandırması ve cezalandırılması, “cinsiyet uyum ameliyatlarının” rızaya dayalı olması gereken zeminini zayıflatmaktadır. İranlı Lezbiyen ve Trans Ağı 6Rang, cezalandırılma riski nedeniyle pek çok LGBTİ+nın “cinsiyet kimliği bozukluğu” teşhisi alarak ameliyat olmaya zorlandığını belirtmektedir.[45] “Cinsiyet kimliği bozukluğu” teşhisi alınması, kısırlaştırma ve zorunlu hormon kullanımı gibi bir dizi zorunlu ve geriye döndürülemez ameliyat ve uygulamanın gerçekleştirilmesini gerektirmektedir.

9. LGBTİ+lara Yönelik Aile İçi Şiddet

Cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle aile üyeleri tarafından fiziksel ve psikolojik istismara maruz bırakılmak, LGBTİ+ İranlıların ve özellikle aile evlerinde yaşayan ve reşit olmayan LGBTİ+ların karşılaştıkları sorunların başında gelmektedir.

[43] Iran Human Rights Documentation Center, Denied Identity: Human Rights Abuses Against Iran's LGBT Community, s.,12-13.

[44] Ibid, s.,37.

[45] 6Rang, Iranian Lesbian and Transgender Network, “It's a great honor to violate homosexuals' rights, Official hate speech against LGBT people in Iran.”, s., 14. Kaynak: <https://6rang.org/english/wp-content/uploads/2021/04/Official-Hate-Speech-against-LGBT-People-in-Iran.pdf> (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2023)

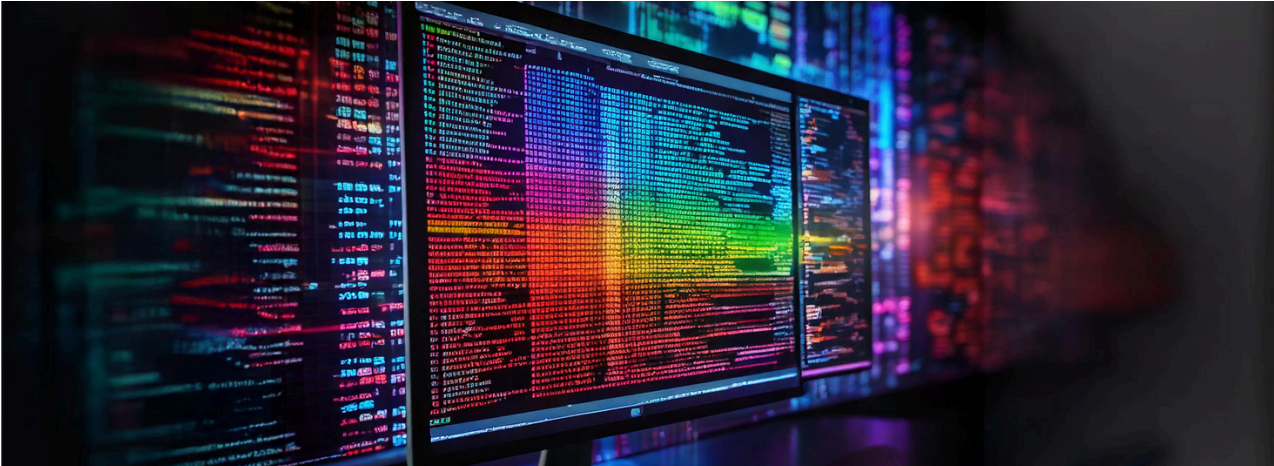
İran İslam Cumhuriyeti, devletlerin çocukların medeni, siyasi, ekonomik, sosyal, sağlık ve kültürel haklarını korumasını gerektiren bir insan hakları sözleşmesi olan Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin tarafıdır. Buna rağmen İran hukuk sistemi çocukların ebeveynleri tarafından istismarına karşı oldukça hoşgörülü bir yasal çerçeveye sahiptir. İran yasaları, her iki ebeveyne de çocuklarına fiziksel ceza verme konusunda önemli bir takdir yetkisi verilmiştir. İran Medeni Kanunu'nun 1179. maddesi “Ebeveynlerin çocuklarını disiplin normlarını aşmayacak şekilde cezalandırma hakkı olduğunu” belirtmektedir. Raporlara yansıyan bulgulara göre LGBTİ+lar kimliklerini reddeden aile üyeleri tarafından sıklıkla psikolojik taciz, dayak, kırbaçlama, yakma ve tecrit gibi şiddet türlerine maruz bırakılmaktadırlar.[46] Bu tür eylemler mağdurların yetkililerden yönelebilecek zulüm korkusu nedeniyle yetkililere büyük oranda bildirilmemektedir.[47]

[46] Iran Human Rights Documentation Center, “Denied Identity: Human Rights Abuses Against Iran's LGBT Community”, s.,30. Kaynak: https://iranhrdc.org/wp-content/uploads/reports_en/Denied-Identity.pdf (Erişim tarihi: 14 Haziran 2023)

[47] Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, “Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran, Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Islamic Republic of Iran, Javaid Rehman”, s, 10. Kaynak: https://www.ecoi.net/en/file/local/2045194/A_HRC_46_50_E.pdf

10. LGBTİ+ Materyallerinin Yasaklanması ve Siber Takipler

LGBTİ+lara yönelik tüm yazılı, basılı materyaller İran devleti tarafından yasaklanmıştır ve LGBTİ+ların bilgi alabileceği içeriklere sahip web sitelerine, sosyal medya hesaplarına erişim engeli söz konusudur. İran Bilgisayar Suçları Kanunu'nun 14. Maddesi'ne göre "toplumu yozlaştırmak" için bilgisayar sistemlerini, telekomünikasyon sistemlerini ve veri taşıyıcılarını ahlaksız içerikleri yayınlamak veya dağıtmak için kullanan ve ahlaksız içerikleri üreten veya içerikleri saklayan kişiler 91 gün ila 2 yıl arasında hapis cezasına ya da para cezasına ya da her ikisine de çarptırılmaktadır. [48] Ayrıca Ceza Kanunu'nun 639. ve 640. maddelerine göre "kamu ahlakını bozan" içeriklerin yayılmasına aracılık etmek, hapis, para ve kırbaç cezası ile cezalandırılabilir.[49] Bu kapsamda 2017 yılında 6 Telegram kanalı yöneticisi "eşcinselliği yaydıkları" gerekçesiyle tutuklanmıştır. [50] Bazı vakalarda güvenlik güçleri LGBTİ+ olduğundan "şüphelendikleri" kişilere ev baskınları düzenleyebilmekte, bilgisayarları siber incelemeye alabilmekte[51] ve LGBTİ+ları yakalamak için online kullanıcı hareketlerini izlemekte ve LGBTİ+lara siber tuzaklar kurabilmektedir.[52]

[48] 6RANG, It is a great honour to violate homosexuals' rights: Official Hate Speech against LGBT people in Iran, s. 13.

[49] İran İnsan Hakları Dokümantasyon Merkezi (Iran Human Rights Documentation Center), IHRDC. Islamic Penal Code of the Islamic Republic of Iran – Book Five.

[50] Center for Human Rights in Iran, "LGBTQ Rights in Iran", 2021, s., 4. Kaynak: <https://iranhumanrights.org/wp-content/uploads/LGBTQ-Iran-Fact-Sheet.pdf> (Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2023)

[51] USDOS-US Department of State, 2022 Country Report on Human Rights Practices in Iran.

[52] Center for Human Rights in Iran, "LGBTQ Rights in Iran", 2021, s., 4.

11. Eğitim Hakkının Engellenmesi

İran'da LGBTİ+ların eğitime erişmesini engelleyen özel bir hüküm yoktur ancak LGBTİ+lar kimlikleri nedeniyle hocaları ve okul arkadaşlarının zorbalığına karşı korunmasızdır. LGBTİ+ öğrencilerin kimliklerinin öğrenilmesi durumunda okuldan atılması en sık karşılaşılan eğitim hakkı ihlallerindedir.[53]

12. Çalışma Yaşamında Ayrımcılık

Özellikle cinsel yönelimleri nedeniyle askerlik muafiyeti alan eşcinsel erkekler ve translar, askerlik muafiyet kartlarında muafiyet alma sebeplerinin yazılması nedeniyle istihdam kaynaklarına erişme aşamasında dezavantajlı durumdadır.[54]

[53] Iran Human Rights Documentation Center, Denied Identity: Human Rights Abuses Against Iran's LGBT Community, s.,28.

[54] Ibid, s.,40.

13. KAYNAKÇA

6Rang, Iranian Lesbian and Transgender Network. 'It's a great honor to violate homosexuals' rights': Official hate speech against LGBT people in Iran.

<https://6rang.org/english/wpcontent/uploads/2021/04/Official-Hate-Speech-against-LGBT-People-in-Iran.pdf> (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2023)

6Rang, Iranian Lesbian and Transgender Network, Silencing protests: Official hate speech against LGBT people as a tool of suppression, 2023. <https://6rang.org/english/wp-content/uploads/2023/03/30.03.23-Hatespeech-EN-SBFV.pdf> (Erişim Tarihi: 6 Haziran 2020)

6Rang, Iranian Lesbian and Transgender Network, "Reparative Therapies on Gays and Lesbians through Cruel, Inhumane and Humiliating Treatments Has Increased in Iran", 17 Mayıs 2018. <https://www.ilgaasia.org/news/2018/7/13/repost-from-6rang-reparative-therapies-on-gays-and-lesbians-through-cruel-inhumane-and-humiliating-treatments-has-increased-in-iran> (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2023)

Amnesty International Public Statement, "Iran: Murder Of 20-Year-Old Gay Man Highlights Urgent Need To Protect LGBTI Rights", 17 Mayıs 2021. <https://www.amnesty.org/en/documents/mde13/4129/2021/en/> (Erişim Tarihi: 5 Haziran 2023)

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, "Situation of human rights in the Islamic Republic of Iran, Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Islamic Republic of Iran, Javaid Rehman", 11 Ocak 2021. https://www.ecoi.net/en/file/local/2045194/A_HRC_46_50_E.pdf(Erişim Tarihi: 6 Haziran 2020)

13. KAYNAKÇA

BBC News, "Profile: Iran's Revolutionary Guards", 3 Ocak 2020. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-47852262> (Erişim Tarihi: 6 Haziran 2020)

Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğiyle İlişkili Olarak Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına Dair Yogyakarta İlkeleri, Kabul Tarihi: 9 Kasım 2006. <https://kaosgldernegi.org/images/library/2014yogyakarta-ilkeleri.pdf> (Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2023)

Center for Human Rights in Iran, "LGBTQ Rights in Iran", 2021. <https://iranhumanrights.org/wp-content/uploads/LGBTQ-Iran-Fact-Sheet.pdf> (Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2023)

IHRDC. "English Translation of Books I & II of the New Islamic Penal Code." Iran Human Rights Documentation Center, 17 Mart 2019. <https://iranhrdc.org/english-translation-of-books-i-ii-of-the-new-islamic-penal-code/#1> (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2023)

ILGA World, State-Sponsored Homophobia: Global Legislation Overview Update, 2020. https://ilga.org/downloads/ILGA_World_State_Sponsored_Homophobia_report_global_legislation_overview_update_December_2020.pdf (Erişim Tarihi: 6 Haziran 2020)

Iran Human Rights Documentation Center, Denied Identity: Human Rights Abuses Against Iran's LGBT Community, Kasım 2013. https://iranhrdc.org/wp-content/uploads/reports_en/Denied-Identity.pdf (Erişim tarihi: 14 Haziran 2023)

13. KAYNAKÇA

İran İnsan Hakları Dokümantasyon Merkezi (Iran Human Rights Documentation Center), IHRDC. Islamic Penal Code of the Islamic Republic of Iran – Book Five. <https://iranhrdc.org/islamic-penal-code-of-the-islamic-republic-of-iran-book-five/> (Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2023)

International Covenant on Civil and Political Rights, Kabul tarihi: 16 Aralık 1966. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights> (Erişim Tarihi: 6 Haziran 2020)

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Kabul tarihi: 16 Aralık 1966. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>(Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2023)

Kaos GL Derneği, “Sıkça Sorulan Sorular Broşürü”, Mayıs 2022. <https://kaosgldernegi.org/images/library/sss-2022-web.pdf> (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2021)

Kaos GL, “Onarım Terapileri: Sağlık Örgütleri Ne Diyor?”, 19 Şubat 2020. <https://kaosgl.org/haber/onarim-terapisi-saglik-orgutleri-ne-diyor> (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2023)

OHCHR, “Iran: UN Experts demand stay of execution for two women including LGBTI activist”, 28 Eylül 2022. <https://www.ecoi.net/en/document/2079096.html> (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2023)

13. KAYNAKÇA

US Department of State. "2022 Country Report on Human Rights Practices: Iran." European Country of Origin Information Network, 20 Mart 2023. <https://www.ecoi.net/en/document/2089063.html> (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2023)

World Psychiatry Association, WPA Position Statement on Gender Identity and Same-Sex Orientation, Attraction, and Behaviors. <https://psikiyatri.org.tr/userfiles/file/WPA15.pdf> (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2023)